

Varimajanduse trendid

Marje Josing

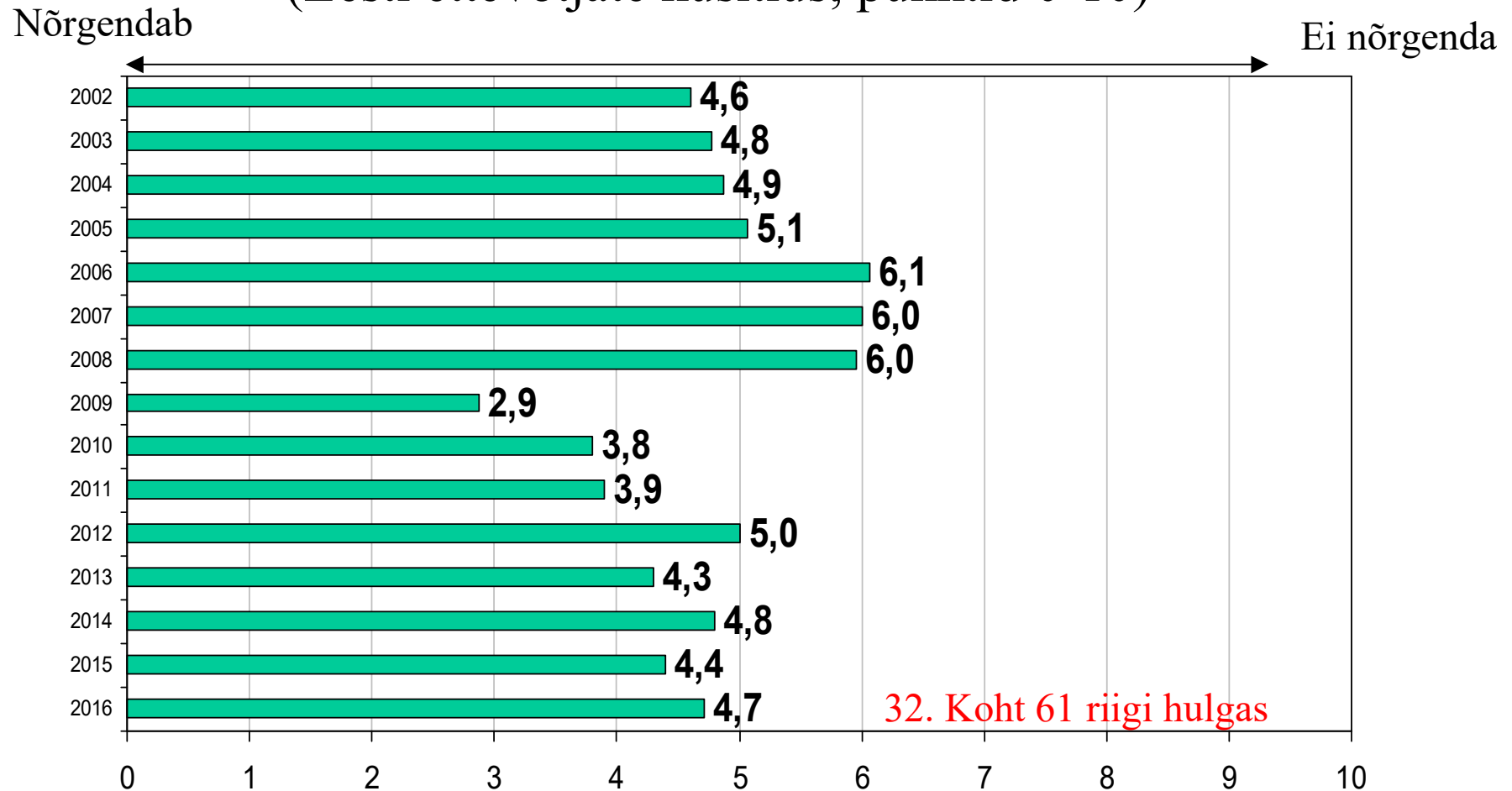
Juuni 2016

Varimajanduse mõju

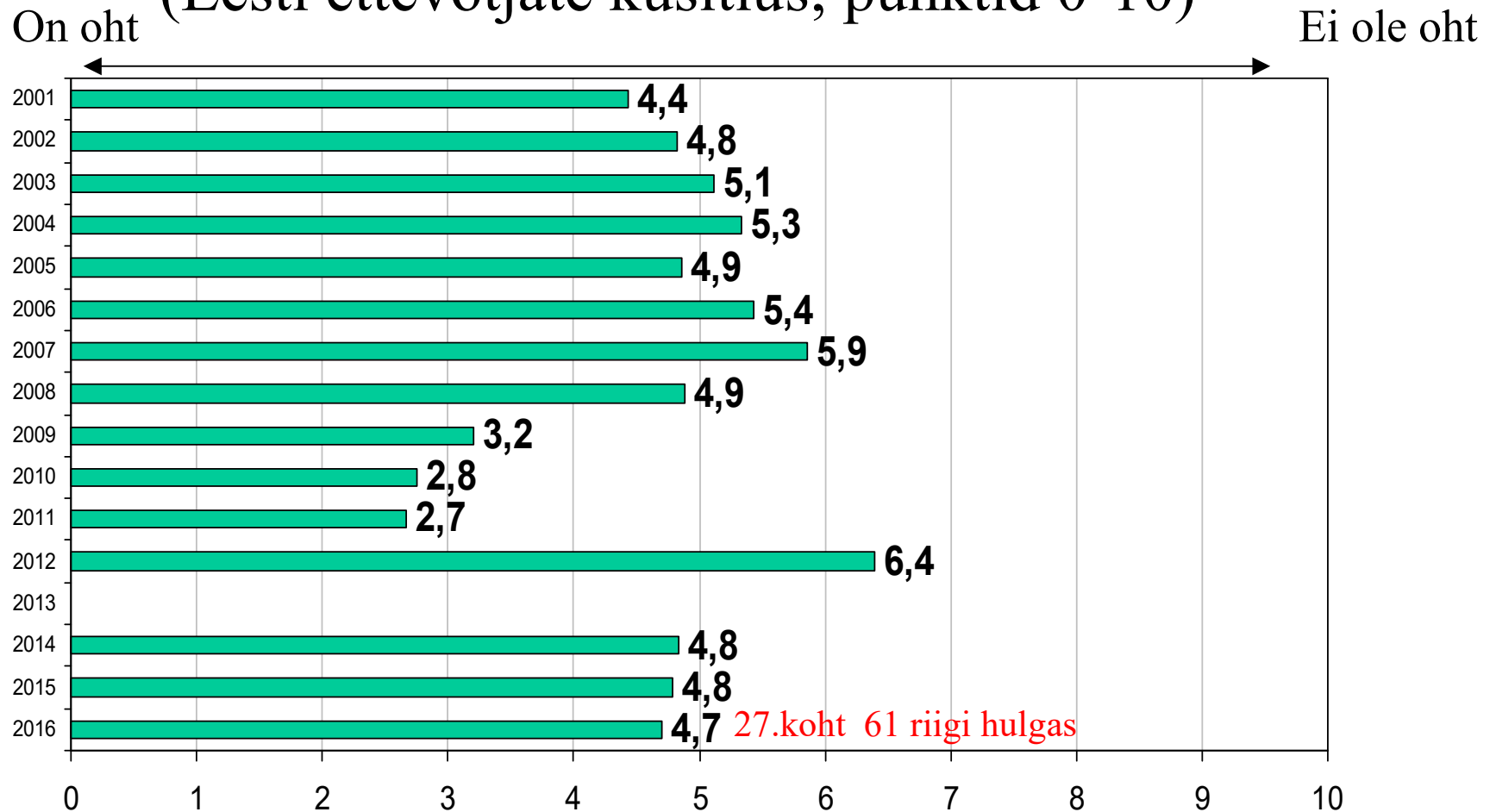
- Suurem varimajandus vähendab riigi konkurentsivõimet ja atraktiivsust välisinvestorite silmis
- Probleem riigi eelarvele - maksulaekumiste vähenemine
- Halvendab ettevõtluskeskkonda – ebaõiglane konkurents, probleemid hangetel, ausate ettevõtjate turupositsiooni nõrgenemine jne
- Kriminogeense sektori tulu

- IMD rahvusvahelise konkurentsivõime uuringus (2016) on Eesti varimajanduse olukorra poolest keskmike hulgas
 - Eesti 32. koht 61 riigi hulgas (2015. 33. koht)
 - Parim Soome, 2. koht Šveits
 - Läti 53. koht, Leedu 37.koht
- Maksudest hoidumise osas on Eesti 2016.a. 27. kohal (2015.a. 28.koht)
 - Läti 53.koht; Leedu 36. koht

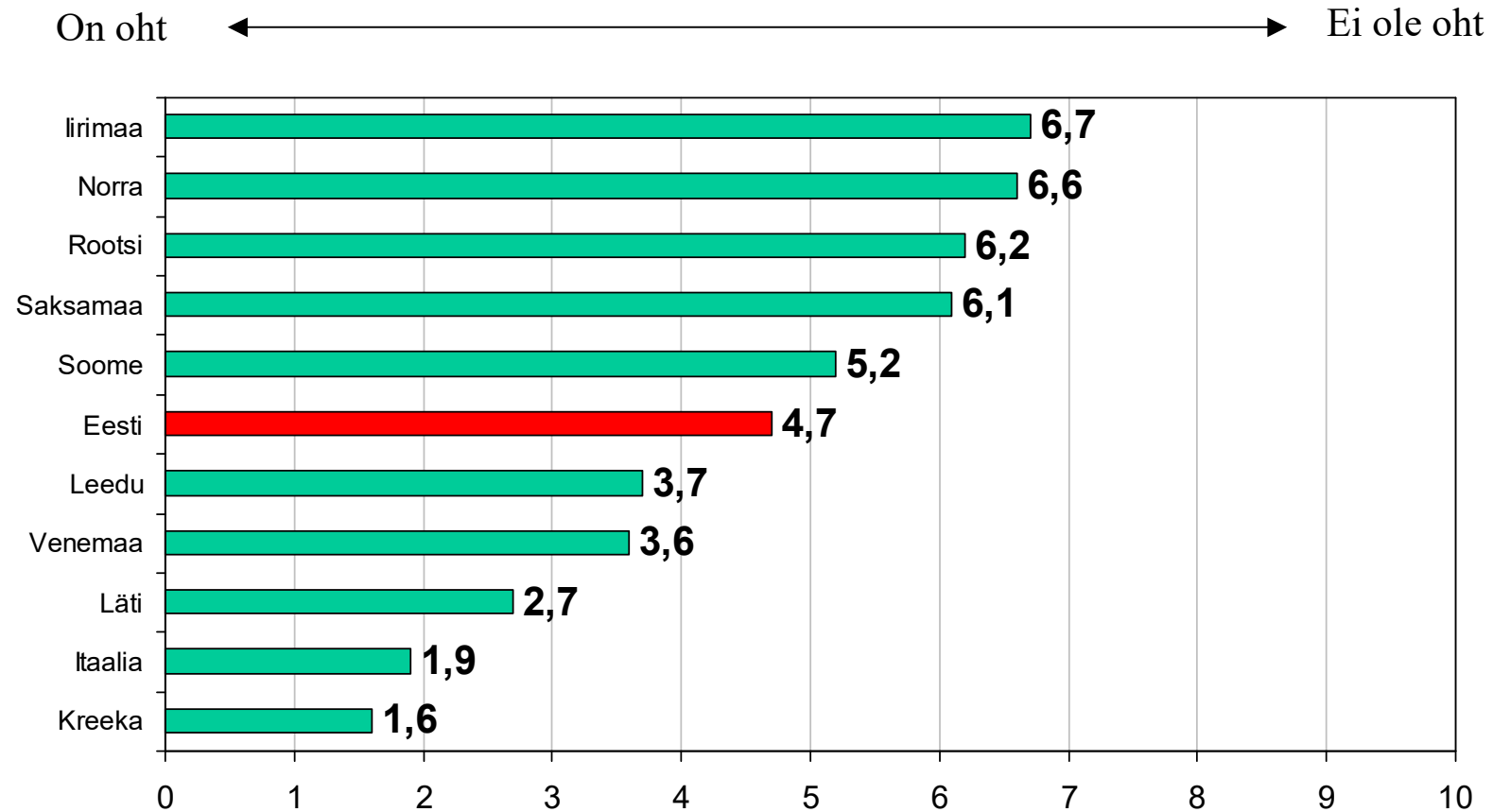
Varimajandus nõrgendab/ei nõrgenda majandusarengut (Eesti ettevõtjate küsitlus; punktid 0-10)

Maksudest kõrvalehoidmine on/ei ole oht majandusele (Eesti ettevõtjate küsitlus; punktid 0-10)

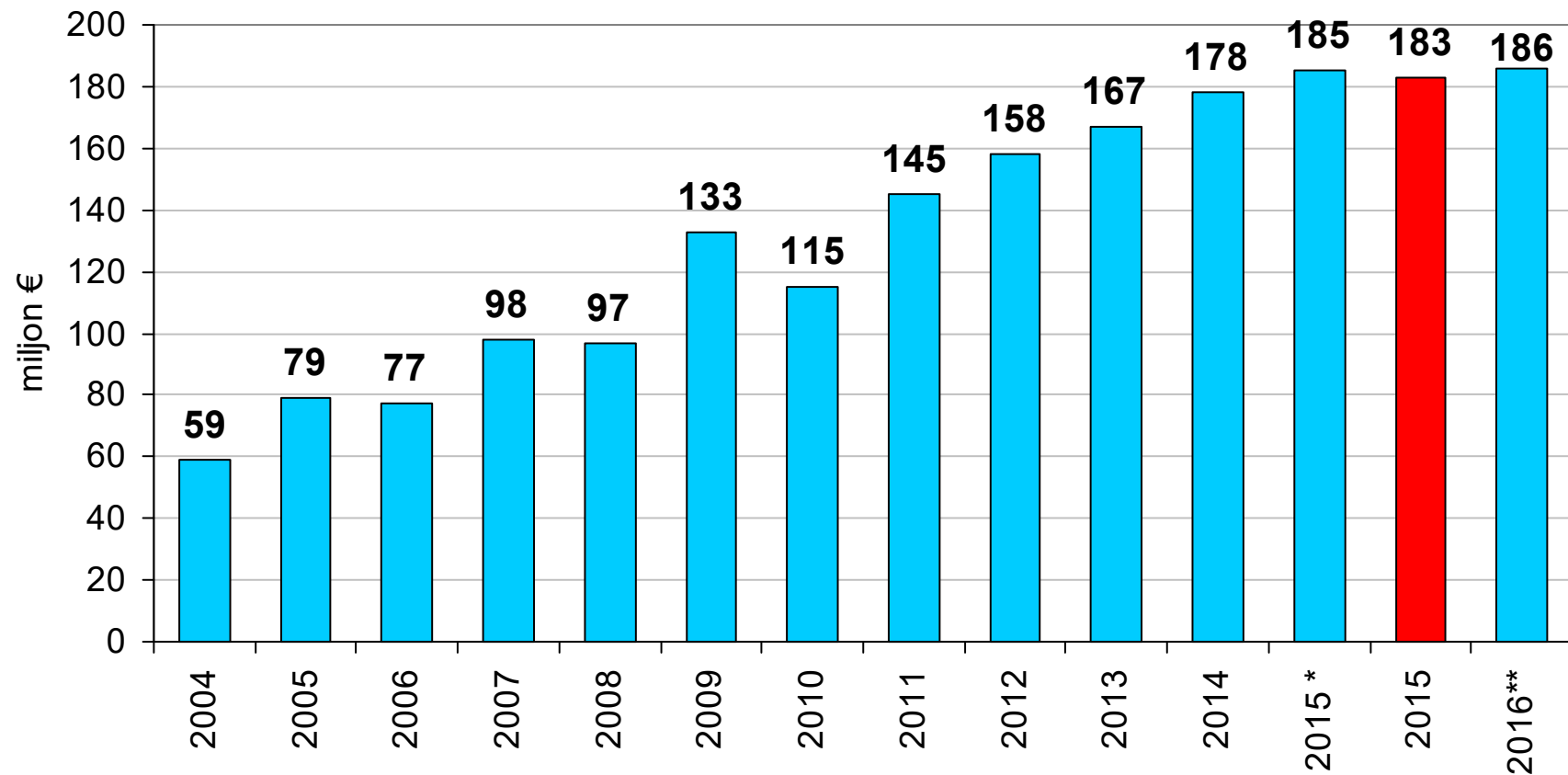
Kas maksudest kõrvalhoidmine on oht majandusele (2016, ettevõtjate hinnang)

Eestil 2016. aastal IMD reitingus 61-st riigist 27. kohal

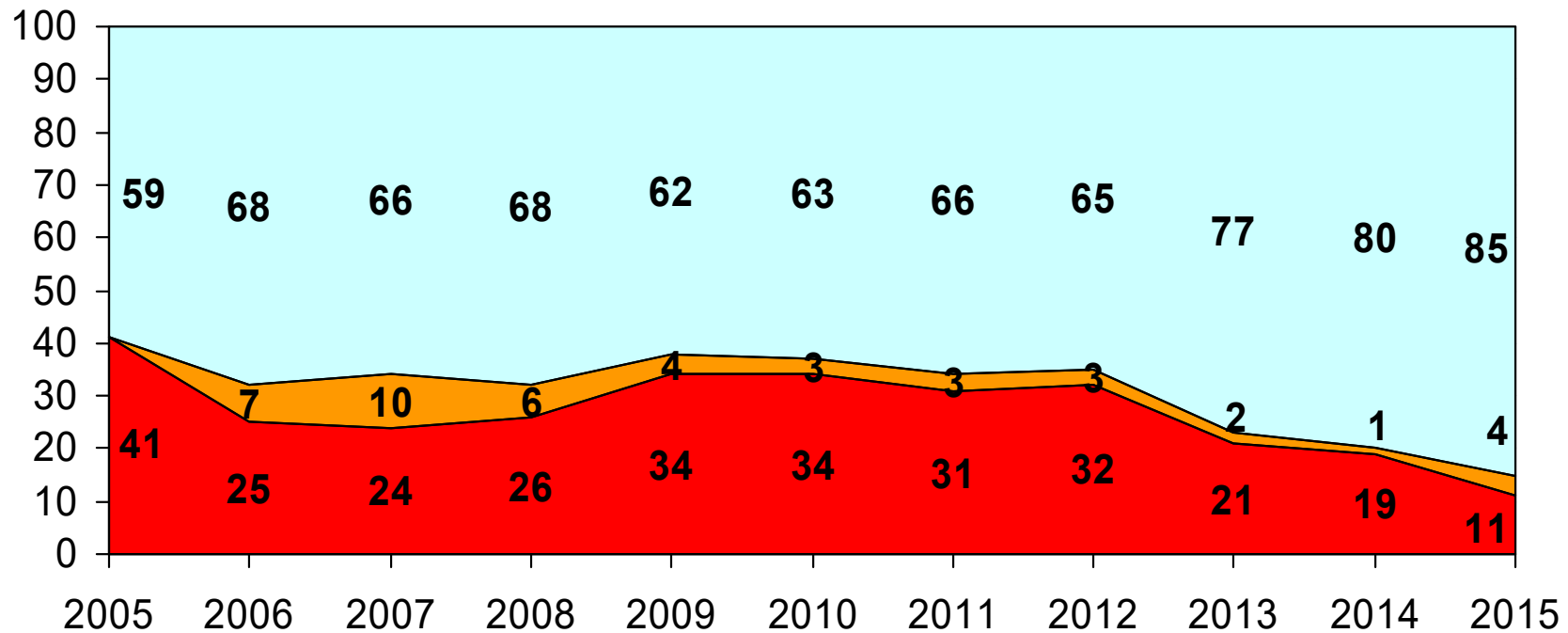
- Senised pikemaajalised trendid on positiivsed – alkoholi ja tubaka salaturg on vähenenud.
Põhjusteks
 - elanike hoiakute muutus (eelistavad legaalselt kaupa)
 - elanike sissetulekute kasv
 - hõive kasv, töötuse vähenemine
 - kontroll idapiiril ja kagupiiril, MKM efektiivne töö

Tubakaaksiisi laekumised (miljon €)

*RM eelarve prognoos 2015; ** prognoos 2016

Legaalsete ja illegaalsete sigarettide ostmine (% suitsetajatest)

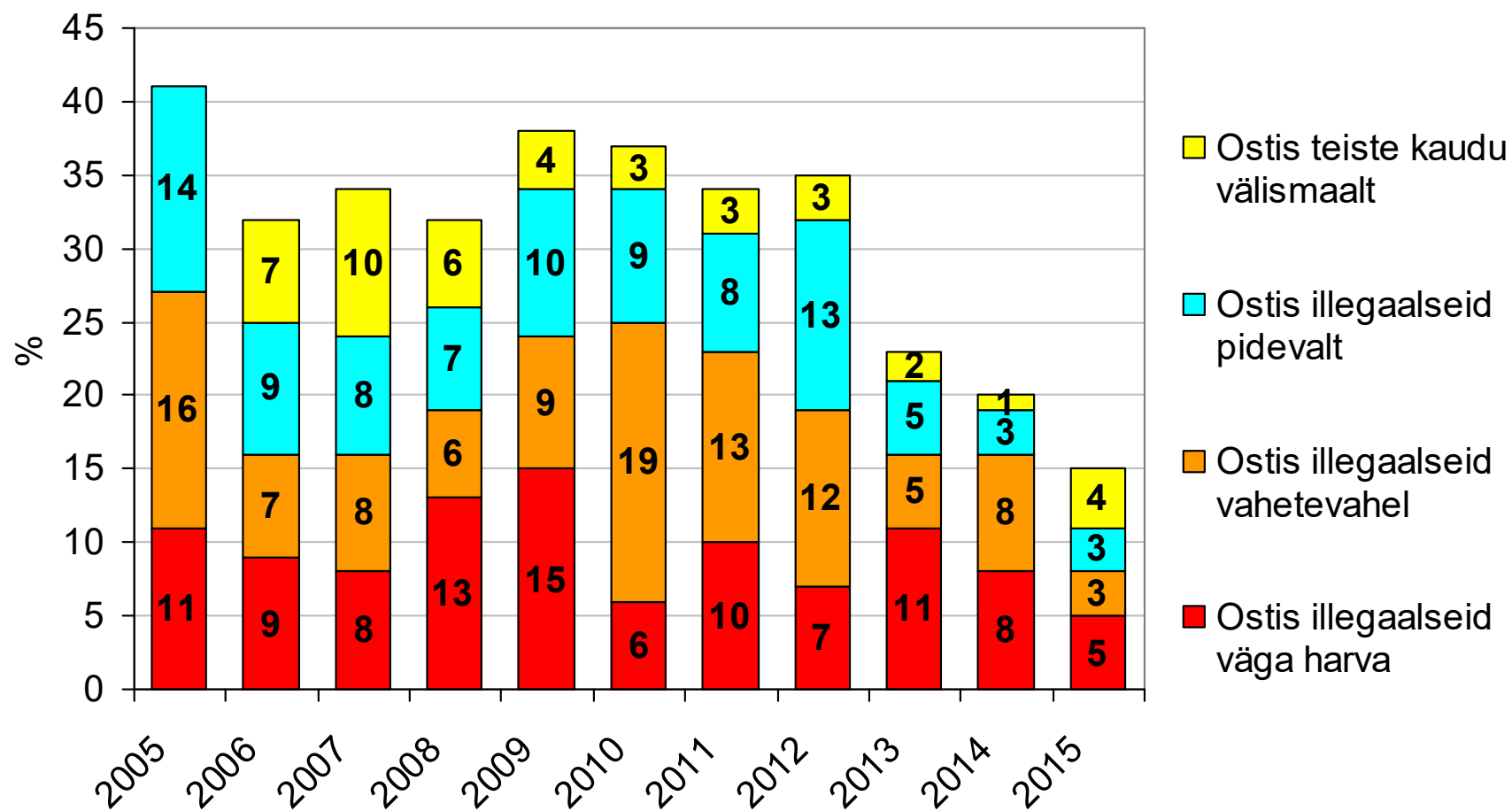

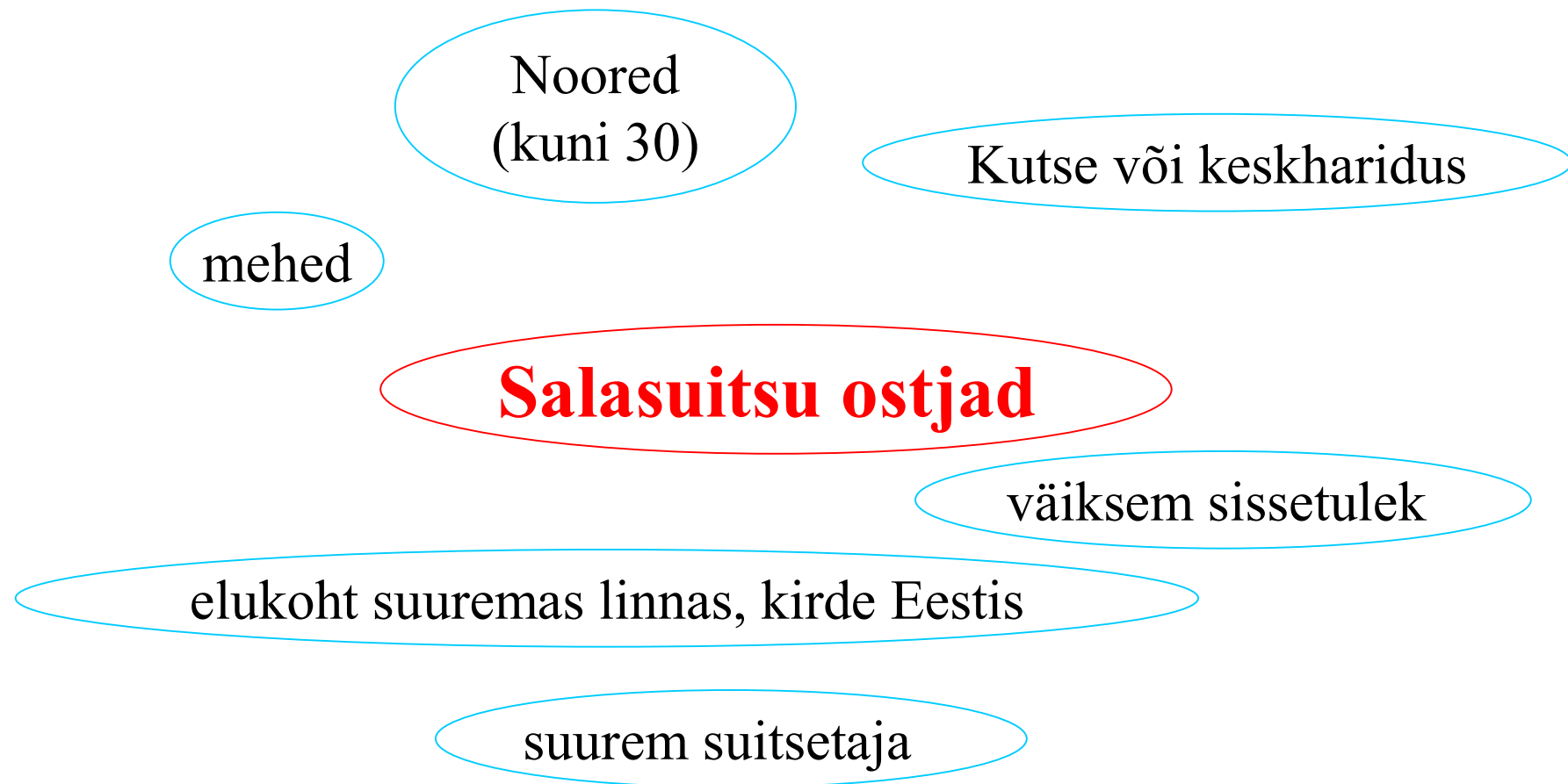
■ Ostab legaalseid ja illegaalseid sigarette ■ Ostab sigarette teiste kaudu välismaalt

□ Ostab ainult legaalseid sigarette

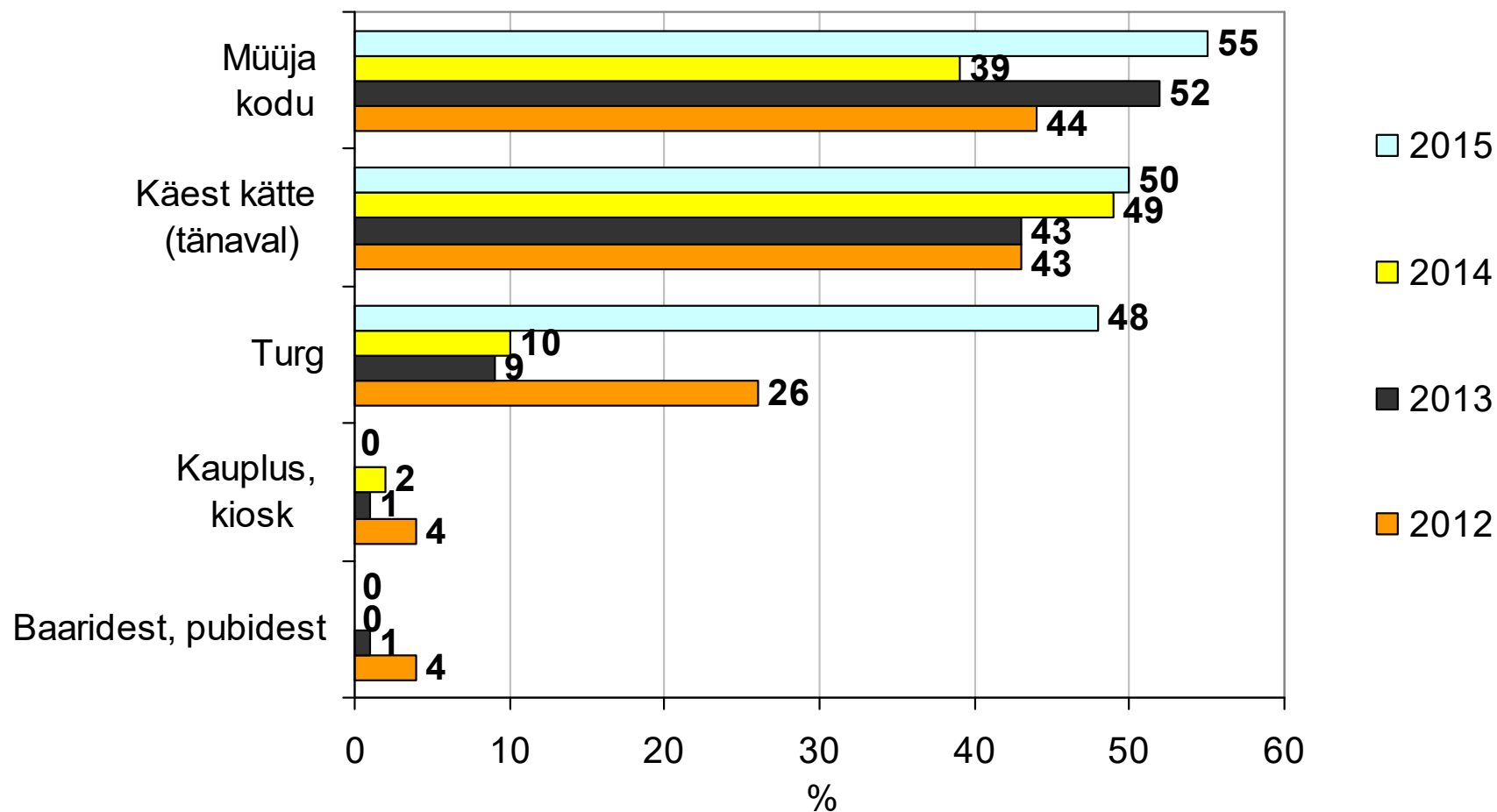
Illegaalsete sigarettide ostmine (% suitsetajatest)

2015 ostis salasigarette teadlikult 11% suitsetajatest (2014. 19%), lisaks välismaalt 4% (1%). Salasigaretid moodustasid nende ostjate sigarettide kogutarbimisest 2015.a. 48%, 2014. a.45%

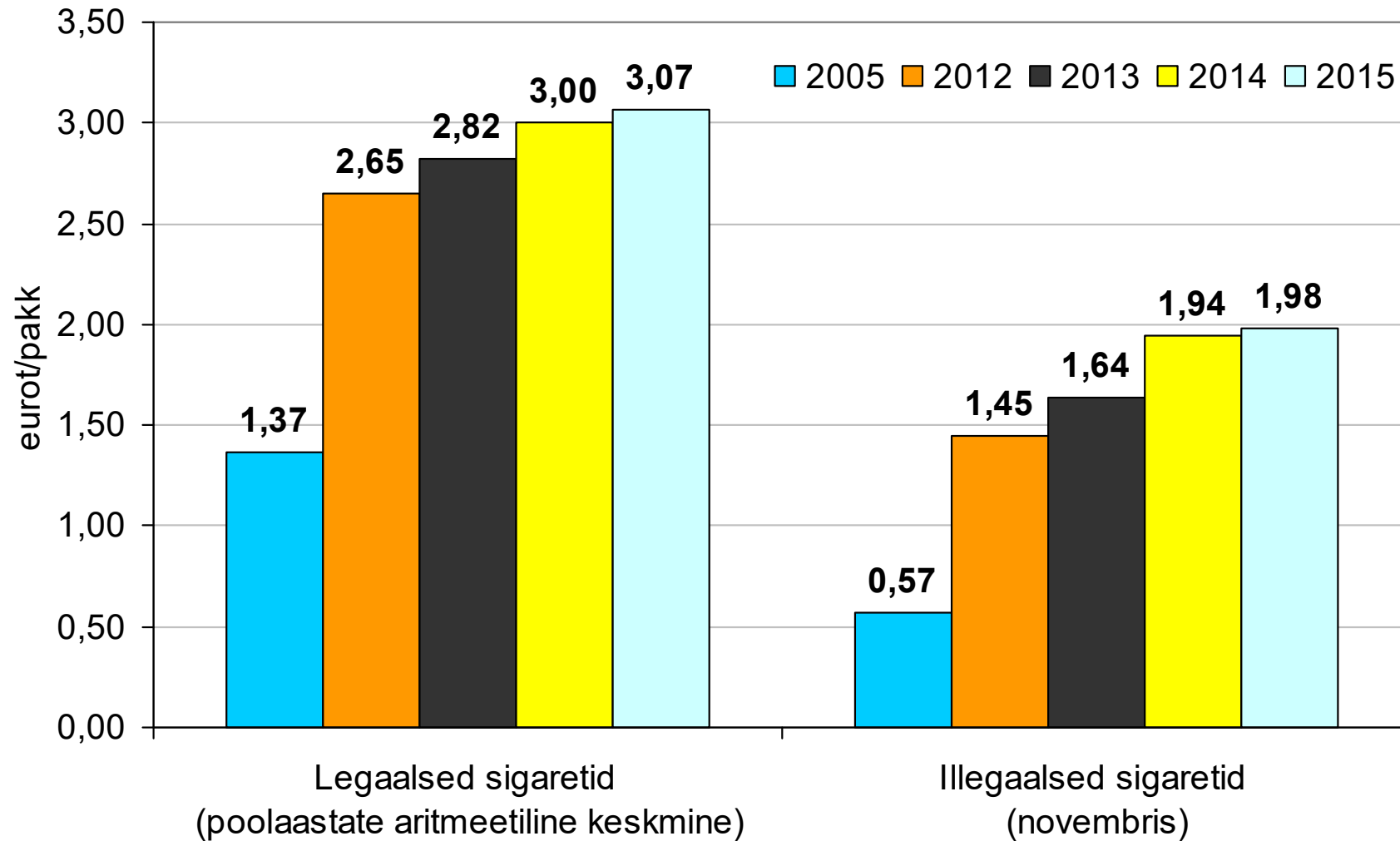

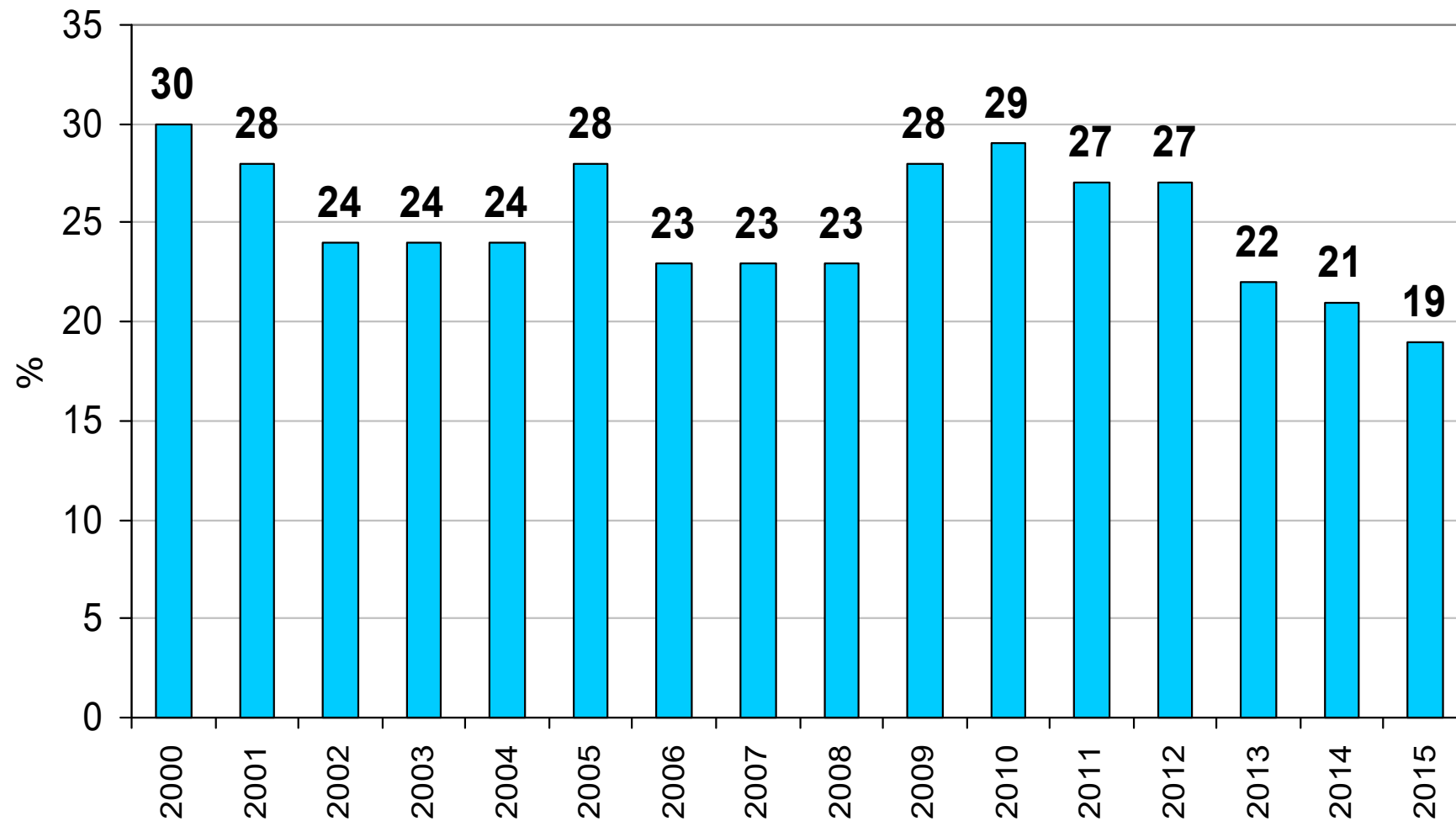
Illegaalsete sigarettide ostukohad (% illegaalsete sigarettide ostjatest)

Sigaretipaki keskmine müügihind

Illegaalsete tubakatoodete osakaal turust (%)

Sigarettide illegaalse turu maht ja arvestuslik maksutulukaotus

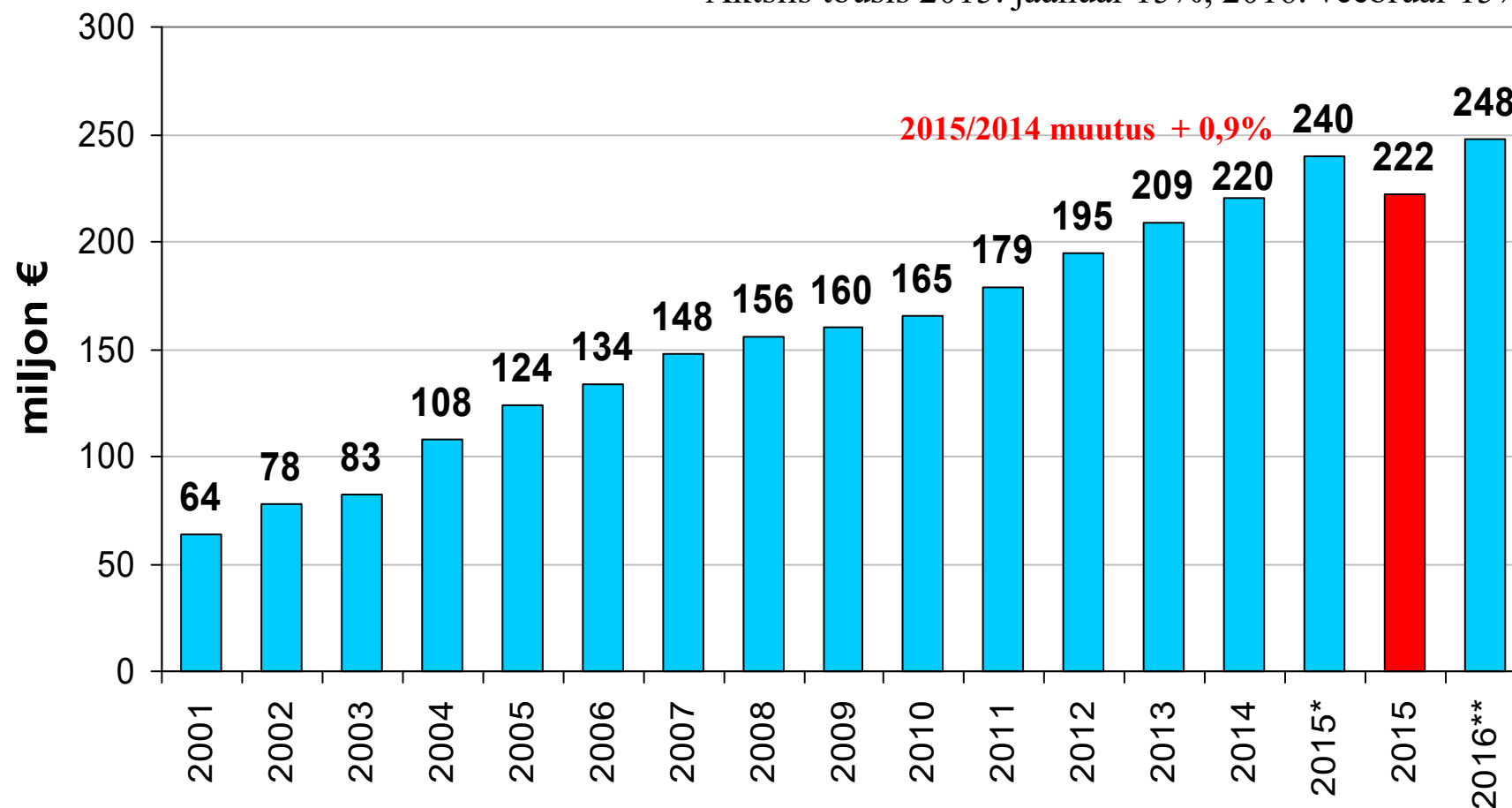
Näitaja	Ühik	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Legaalsete sigarettide müük siseturul (sh turistide ostud)*	mld sigaretti	1,95	2,34	2,33	2,62	2,01	1,78	1,97	1,95	1,82	1,89	1,80
Illegaalse kaubanduse osakaal siseturul (ilma turistideta)	%	25-30	20-25	20-25	20-25	25-30	27-31	24-29	25-29	20-24	19-22	17-21
Sigarettide illegaalse turu keskmine maht	mld sigaretti	0,67	0,61	0,61	0,69	0,69	0,66	0,64	0,65	0,46	0,43	0,38
	mIn eurot	18,9	17,5	20,3	25,9	35,5	40,3	45,3	47,1	38,0	41,8	38,0
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mIn eurot	19,9	18,5	18,7	32,4	38,4	41,5	43,8	49,2	42,3	41,8	37,9
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mIn eurot	6,6	6,0	6,5	9,8	13,2	15,6	17,5	19,5	16,0	16,7	15,2

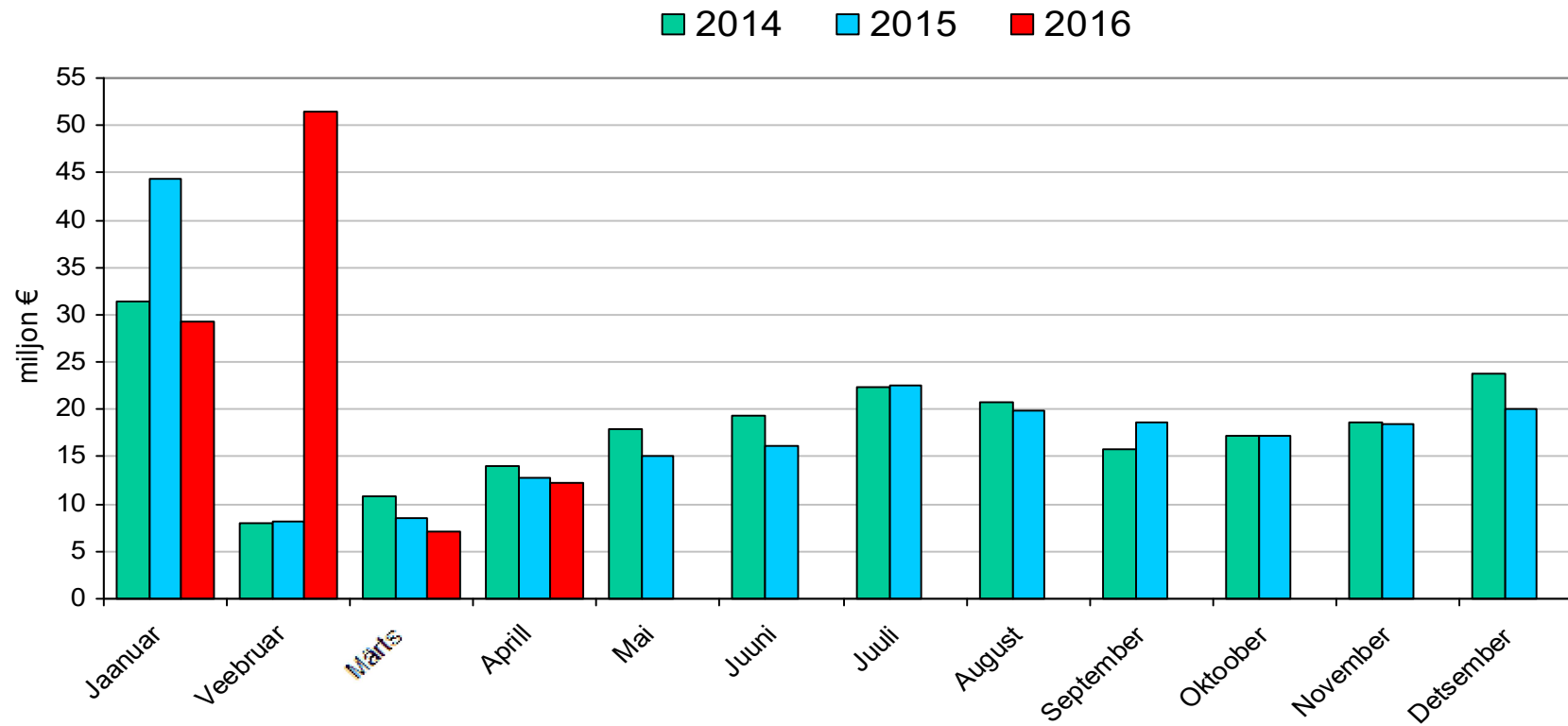
Illegaalne alkohol

Alkoholi aktsiisitulud (miljon €)

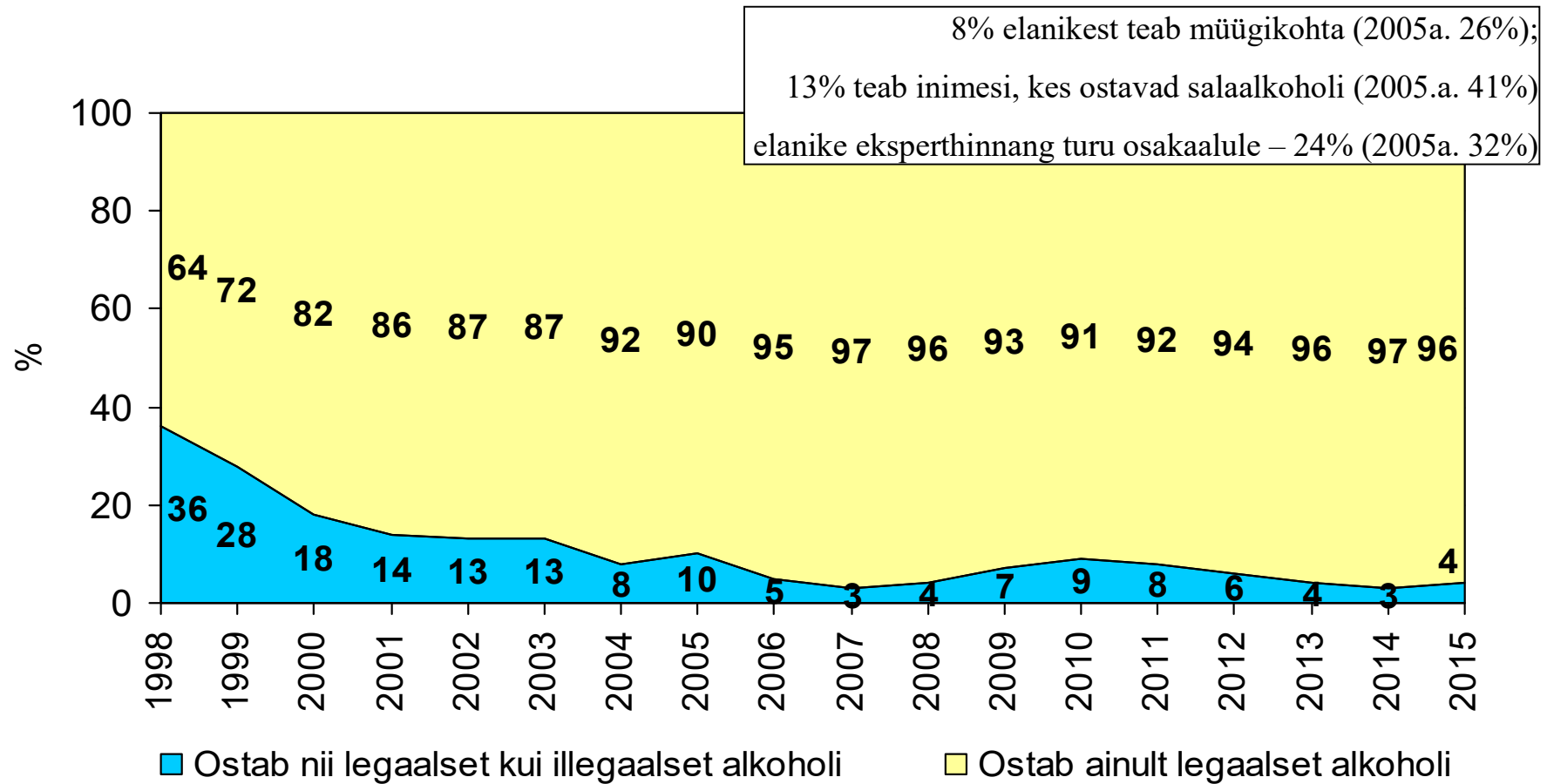
Aktsiis tõusis 2015. jaanuar 15%, 2016. veebruar 15%

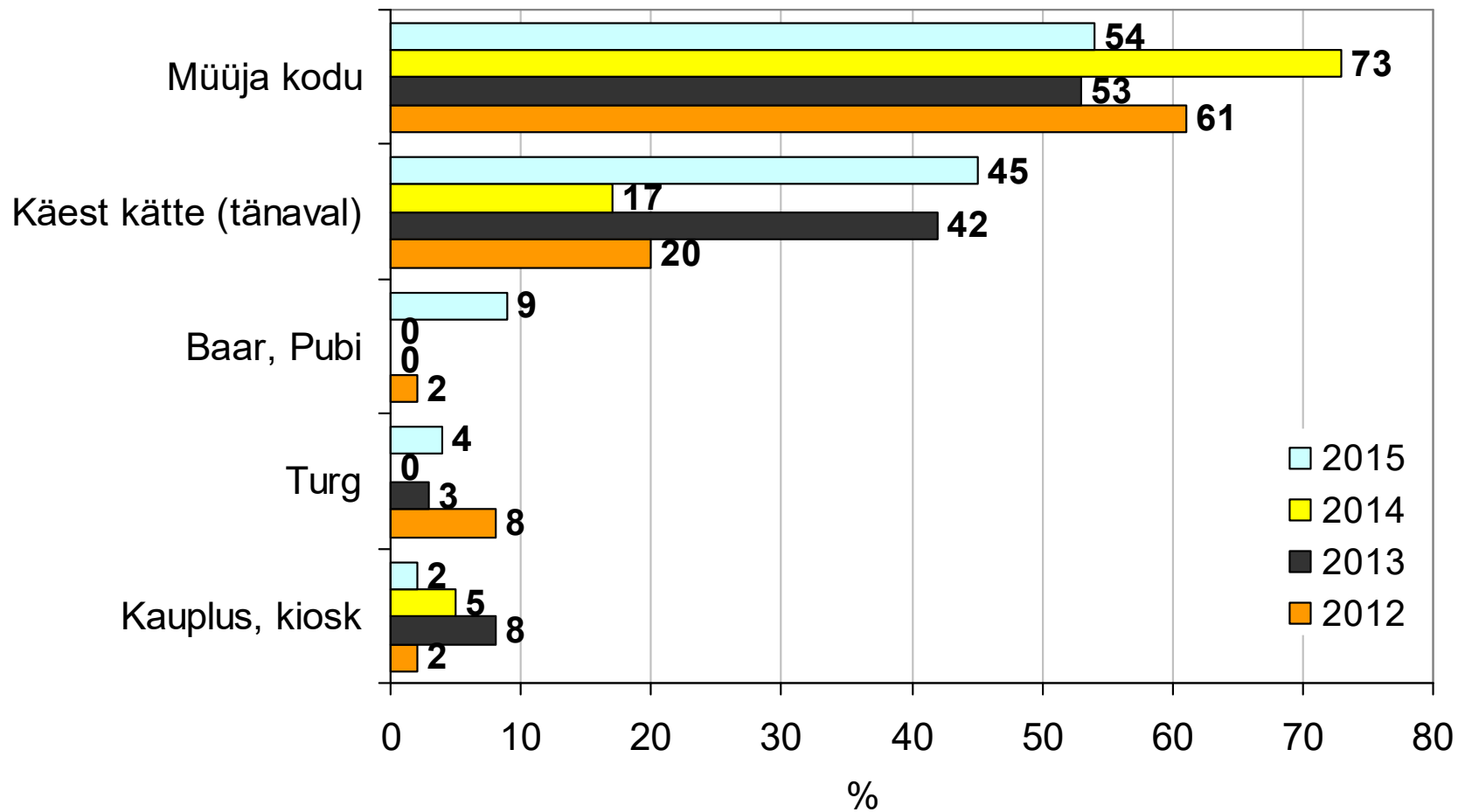
Alkoholi aktsiisitulude laekumine 2014-2016

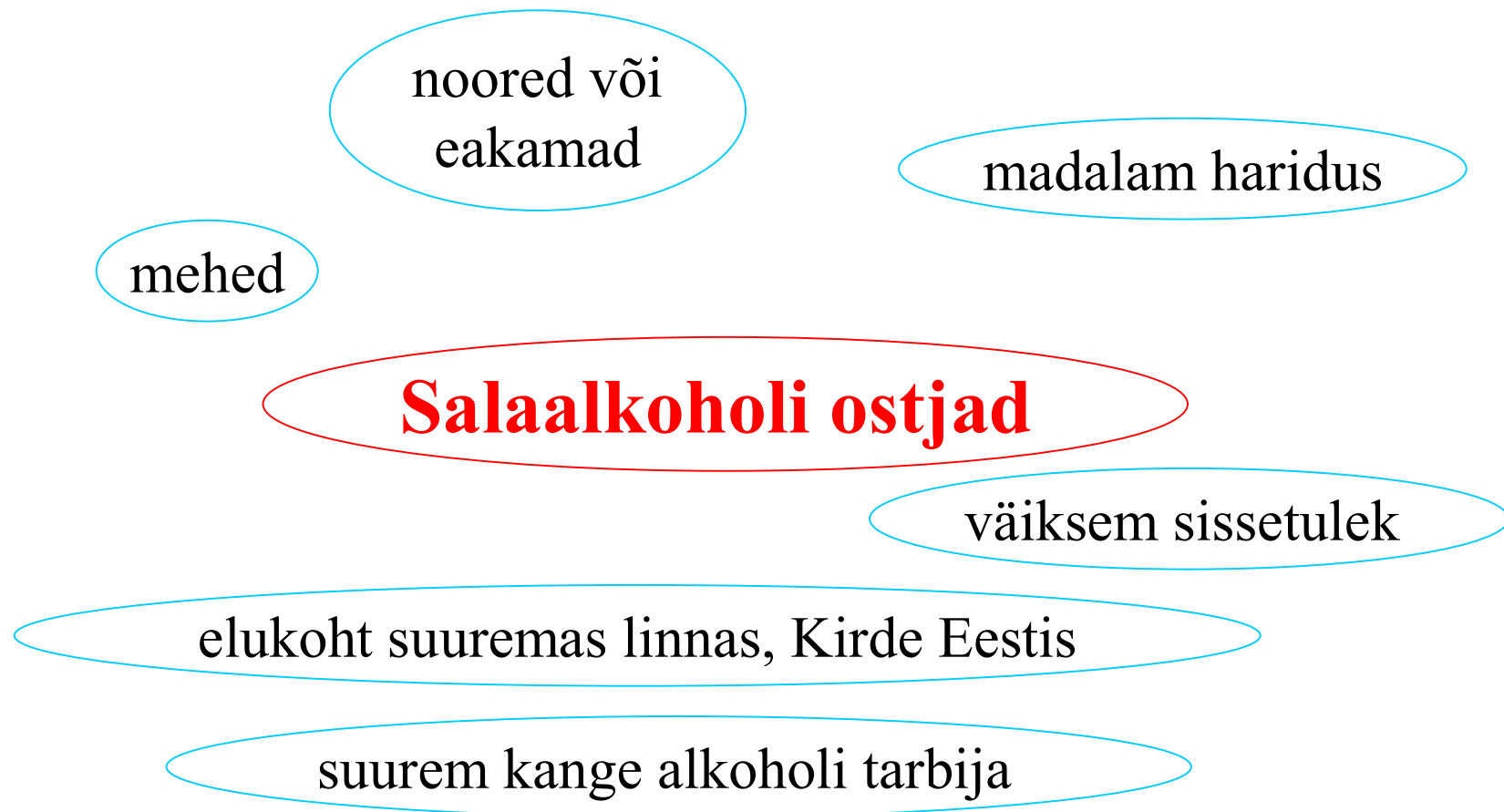

Legaalse ja illegaalse alkoholi ostmine (% alkoholi tarbijatest)

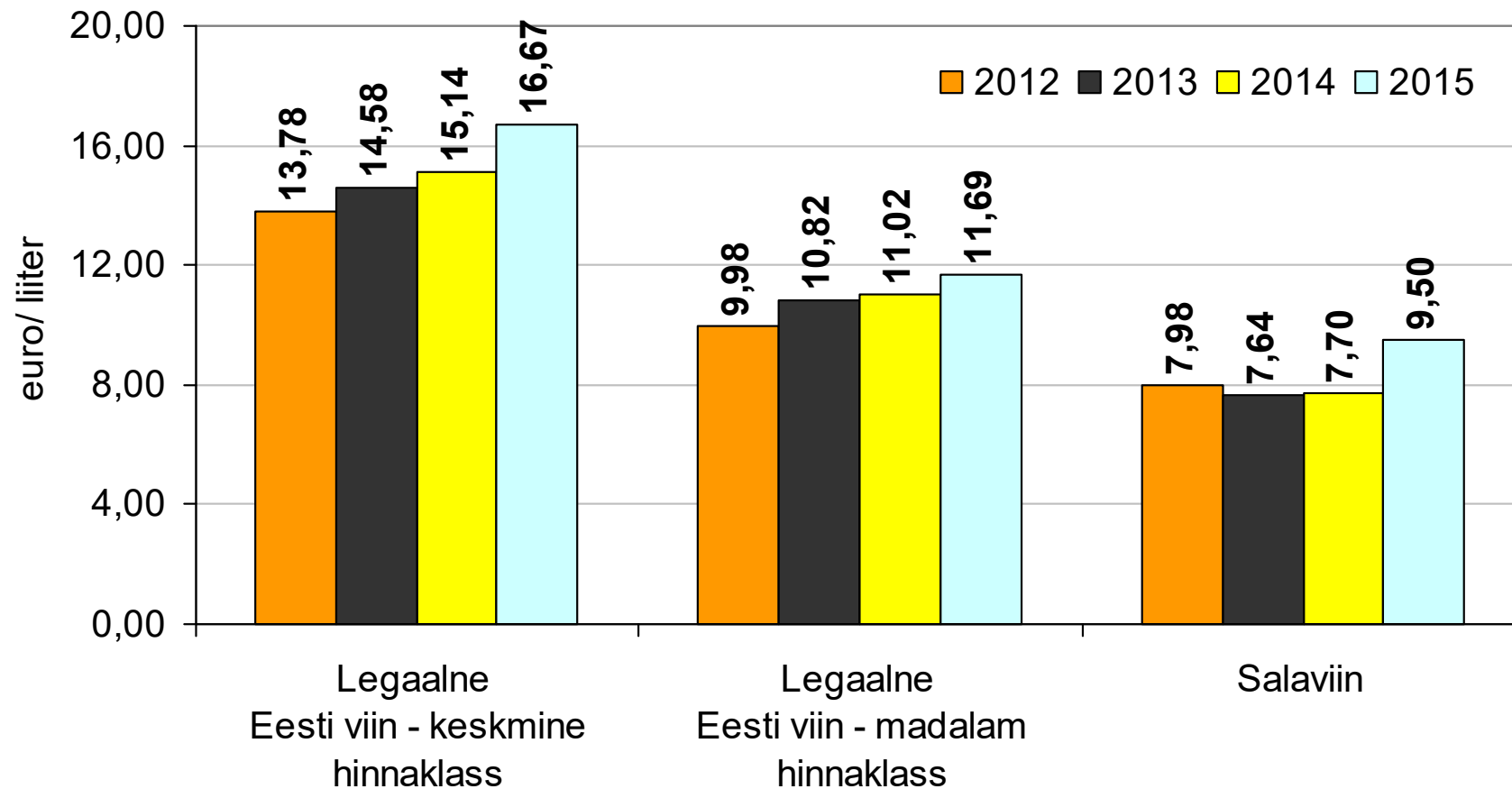

Illegaalse alkoholi ostukohad (% illegaalse alkoholi ostjatest)

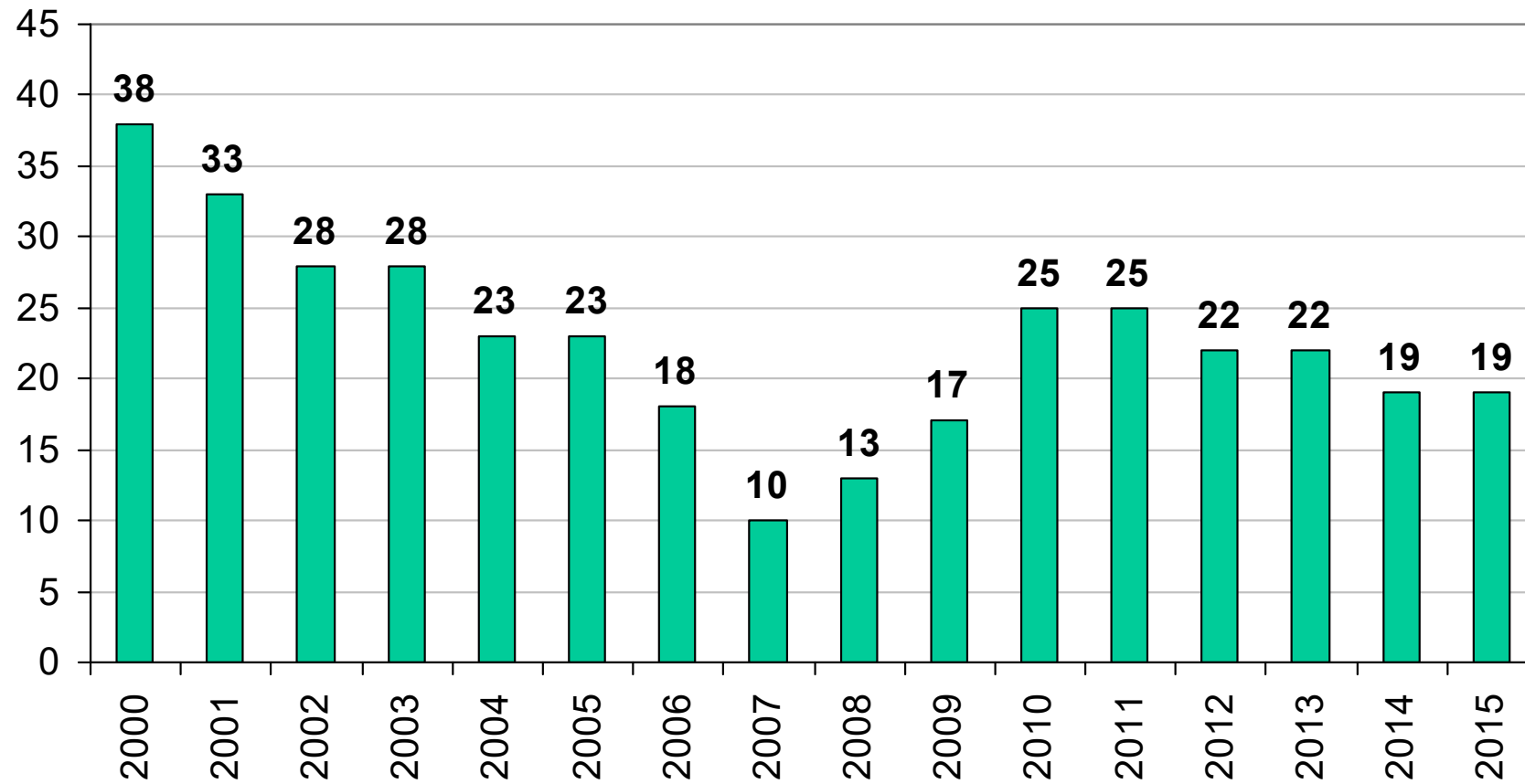

Alkoholsete jookide keskmised hinnad (eurot liitri kohta)

Illegaalse alkoholi osakaal viinaturust (%)

Alkoholi illegaalse kaubanduse maht ja arvestuslik maksutulukaotus

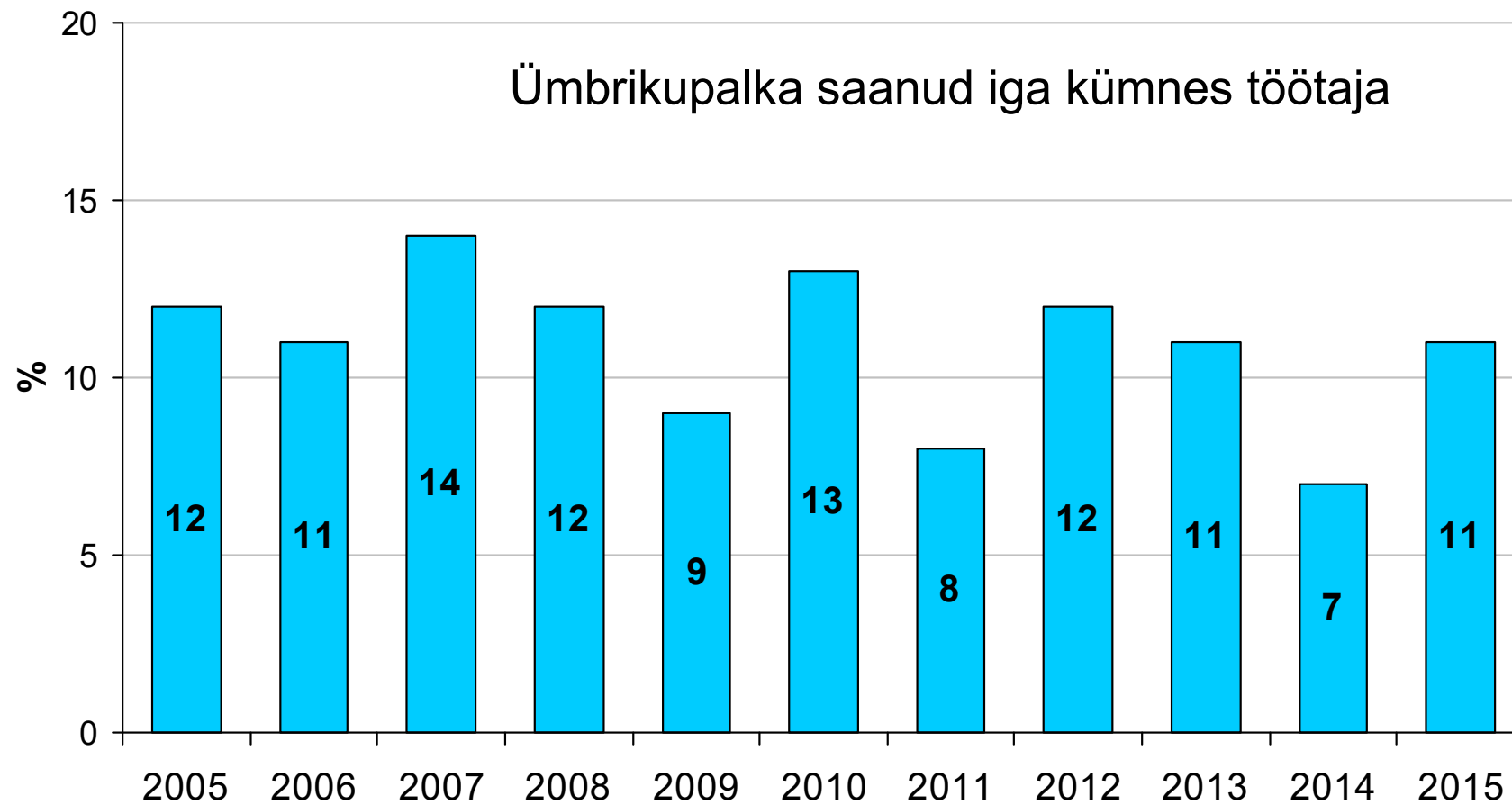
Legaalse viina siseturg kahanes aastaga ligi 11%

Näitaja	Ühik	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Illegaalse kaubanduse osakaal viina siseturumahust	%	20-25	15-20	8-12	10-15	15-19	23-27	22-27	20-24	20-24	17-21	17-22
Illegaalse kaubanduse maht	mln l	2,4	2,1	1,5	1,7	2,0	2,3	2,1	1,8	1,7	1,4	1,4
	mln €	10,2	9,0	6,5	11,1	11,9	14,0	15,7	14,2	13,0	10,8	13,5
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mln €	8,4	6,9	4,4	6,4	9,1	11,3	10,5	9,4	9,4	8,2	9,6
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mln €	3,2	2,6	1,7	2,8	3,9	4,8	4,8	4,4	4,2	3,6	4,3

Ümbrikupalgad

Ümbrikupalga saamine (% töötajatest)

elukoht maal

noored

madalam haridus

mehed

Ümbrikupalga saajad

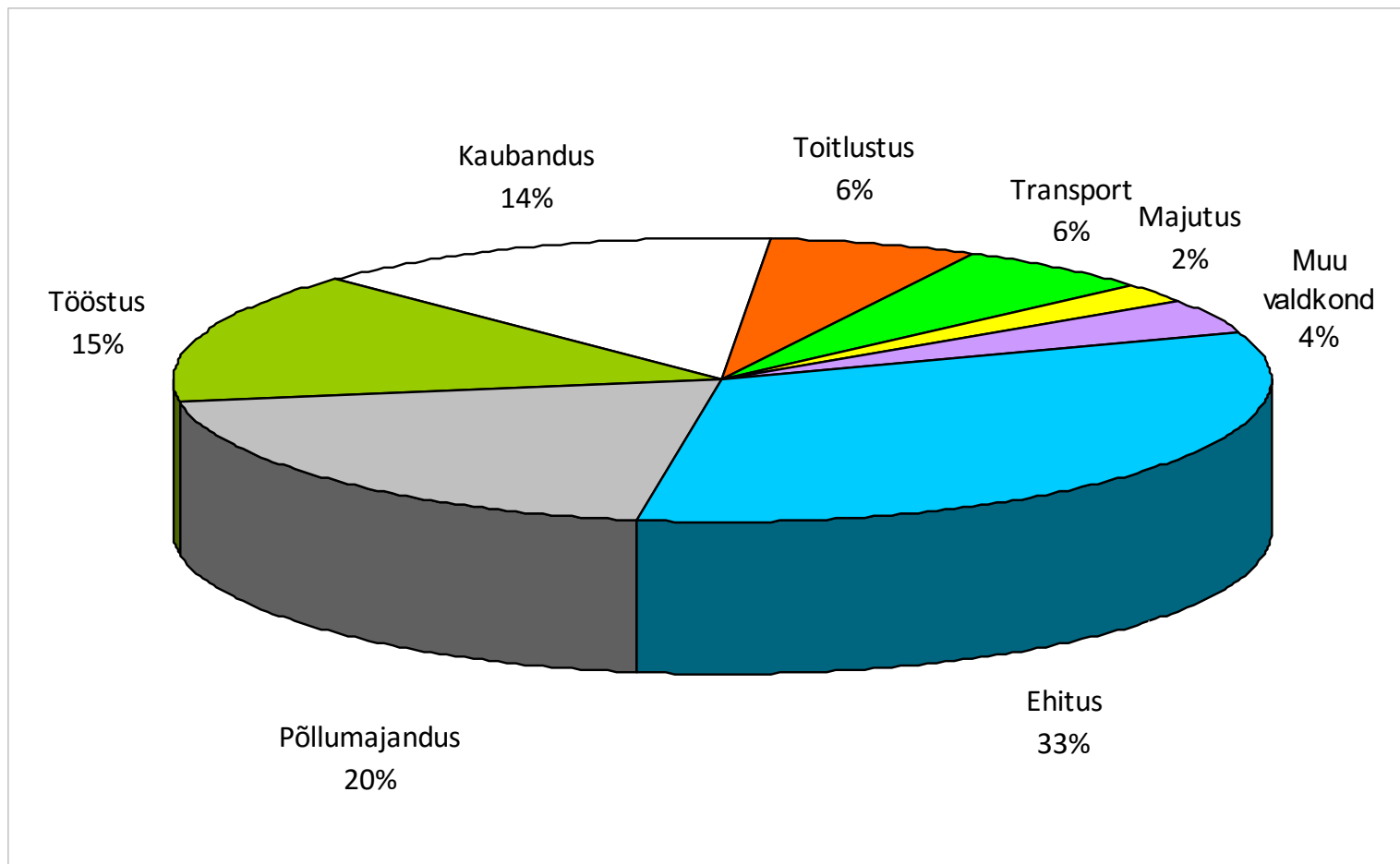
väiksem sissetulek

töötab väiksemas ettevõttes (alla 20 töötaja)

töötab ehitusel, teeninduses, põllumajanduses

Ümbrikupalka saanute töökohtade valdkondlik jaotus

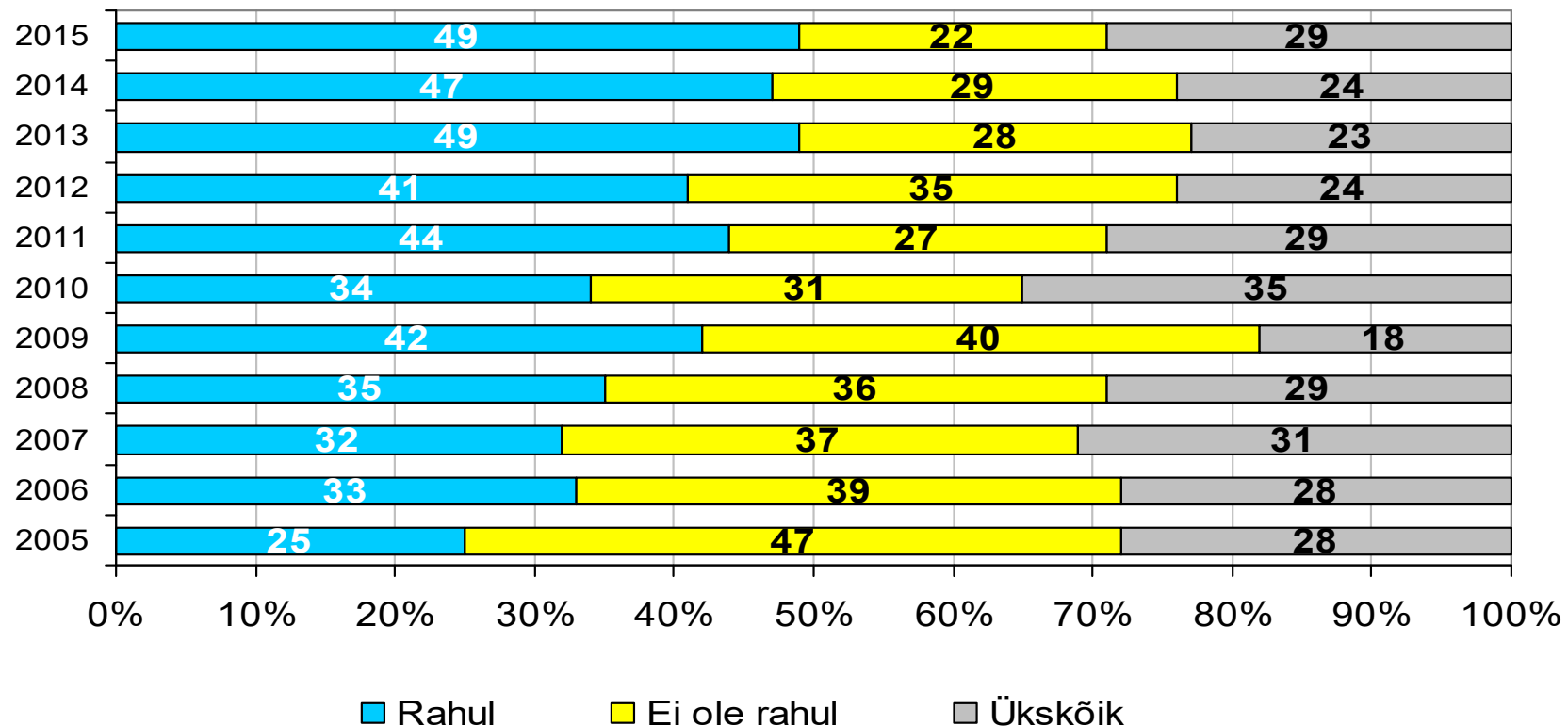
(% ümbrikupalga saajatest)

Rahulolu ümbrikupalga saamisega

(% illegaalse töötasu saajatest)

Ümbrikupalga saajad lähevad sellele tehingule teadlikumalt ja see on pigem kahe poole kokkulepe kui tööandja surve. Ümbrikupalga saajad on olukorraga enam rahul

Ümbrikupalga maksmisest tulenenud maksukaotused aastatel 2007 – 2015 (mln eurot)

Kuna ümbrikupalga saajatel suurenes oluliselt ümbrikupalga osakaal töötasust

(33% → 54%, siis sellega seoses suurenes ka ümbrikupalkade maht ja maksukaotused riigile

2015

Näitaja	Ühik	Alampiir	Keskmine	Ülempiir
Ümbrikupalga saajate osakaal	%	9	11	14
Sotsiaalmaksukaotus	mln €	52,51	99,44	147,57
Tulumaksukaotus	mln €	30,68	58,10	86,22

Maksukaotused kokku

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
143,03	174,41	140,61	141,63	100,34	146,08	154,09	92,52	157,54

Ohud

- liialt kiire aktsiiside tõus ja sellega kaasnev jaehindade tõus võib olla eelduseks kaupade musta turu kasvule (suureneb tarbijate salaturu kauba nõudlus ja musta turu äritsejate kasumlikkus). Alkoholipoliitika peab olema laiem kui vaid hinnatõus
- suure hinnaerisuse tõttu suureneb aktsiisikaupade ostmine Lätist
- kiire palgatõus võib sundida väiksema konkurentsivõimega ettevõtteid maksupettustele
- pettumus maksude eest saadavates hüvedes (pension, tasuta ravi) võib vähendada elanike maksukuulekust (eriti noortel)
- muutused maksuseadustes võivad soodustada huvitatust ümbrikupalgast (lootus riigilt tulumaksu tagasi saada)
- pooliku haridusega ja NEET noored – hea pinnas varimajandusele